

Jeg vil til disse Oplysninger gerne have Lejlighed til at føje et Par aabenhjertige *personlige* Ord om vor Stilling i det hele. Jeg forstaar godt de mange Indvendinger jeg allerede har modtaget i Samtaler og Breve. Det er jo en ganske paradoksal Situation. Set udefra og uden Kendskab til Spillet og Kulisserne, ser det hele urimeligt og besynderligt ud. To Mænd er ofret på en Løgn. Det er nemlig Løgn, *at vi kan gøres* ansvarlige for H.I.P.A.s Presseberetninger, som jo iøvrigt intet indeholder, der strider mod dansk Lov og Ret. Hele Historien, *Partiledelsens og vor Stilling*, kan kun begribes, naar man kender Landets og Regeringens Situation og vort næsten afmægtige Forhold til Tyskerne i dette Øjeblik. Hvad er da Sandheden herom? Den kan ikke siges offentligt, og det er farligt at sige den, og dog bør den siges her. Stauning *har i sin Redegørelse nævnt en Del, som jeg dog gerne vil supplere.* Sandheden er den enkle, at Tyskerne paa næsten alle Omraader har sveget og svigtet de Løfter, de gav os den 9. April 1940. De blander sig nu ikke alene i de Forhold, der vedrører udenrigspolitiske Ting, men ogsaa i alt andet. I hele Landbrugslovgivningen har de en Finger med i Spillet. Udelukkende med det Formaal at sikre sig flest mulige Levnedsmidler. Mi-

nisteriet for offentlige Arbejder ledes faktisk efter tysk Direktiv – de sidste Projekter om Rødby-Femern Ruten er symptomatiske. De har i Strid med Løfterne forlangt vort Luftskytsvaaben udleveret, sidst har de forlangt vore Torpedobaade og nu altsaa faaet dem under Protest. De støtter direkte og *aabenlyst* de danske Nazister. »Fædrelandet« redigeres omtrent af det tyske Gesandtskab, mente selv Udenrigsminister Scavenius i en Samtale med mig forleden. *Lad mig føje til, at jeg tror at mit »Fald« har intim Forbindelse med den rentud fantastiske Hetzkampagne de danske Nazister har startet mod mig baade i Tale og Skrift. Det gaar saa vidt nu, at det drejer sig om Trusler paa Livet.*

Christmas Møller-Sagen, og nu vor egen Tilbage træden, deres Presseterror, sidst Forbudet mod vort Partiblads i Aarhus, Demokraten, La Coursagen, deres uafbrudte urimelige Henvendelser angaaende Regeringens Omdannelse – altsammen viser det Løftebrud paa Løftebrud og den aldrig standsende Iver for *simpelthen* at faa Danmark gjort til et nazistisk Lydland.

Nu spørges der: Hvorlænge kan dette blive ved? Er der ingen Grænse, hvor vi siger Stop og Nej? Kan vi overfor vort Parti, overfor Landets Befolkning, overfor vore nordiske Brødrefolk, overfor vor egen Samvittighed og Historien blive ved med Eftergivenhed? Kan vor Bevægelse og Landets Befolkning forstaa alt dette

uden at tage Skade paa deres Sjæl? Er ikke denne tilsyneladende principløse Eftergivenhed en haabløs Taktik, som blot fremmer den indre Opløsning og det indre moralske Sammenbrud – som er den æreløse Selvopgivelses uundgaaelige Konsekvens?

Jeg forstaaer *inderlig* godt disse Spørgsmaal, jeg stiller dem hver dag til mig selv og tror at turde sige at langt de fleste af vore Tillidsmænd i Ministeriet, i Partiledelse, i Rigsdagsgruppe og i Fagbevægelsens Ledelse ofte, vel daglig, har stillet dem til sig selv.

Den danske politiske Taktik, der hidtil er anvendt i Forholdet til Tyskerne har kun en Mening og kan kun forstaaes, naar man virkelig kender Danmarks øjeblikkelige Stilling i Forhold til Tyskland, Socialdemokratiets afgørende Stilling i det nationale Samarbejde og den Fare det indebærer, hvis vi isolerede os selv og Arbejderbevægelsen. Den maa tilstræbe to Ting: Et Brud, som antagelig maa komme, maa helst tages samlet af de demokratiske Partier og alt maa sættes ind paa at hindre Dannelsen af en nazistisk Regering.

Overfor den siddende demokratiske Regering fremfører Tyskerne, som I nu ved det, disse principielle Ønsker, og da de ikke kan realiseres paa en Gang, søger man at nærme sig Maalet stykkevis. Formelt er Regeringen stærk overfor Tyskernes Ønsker. Ingen af de i Samlingsregeringen repræ-

senterede Partier og ej heller Kongen er parat til at acceptere Tyskernes principielle Ønsker. Der kan være Nuancer i Opfattelserne (jeg ser bort bort fra Scavenius' og Gunnar Larsens personlige Stilling, som her er kendt), men alle andre har et foreløbigt fælles Maal: Vinde Tid! Reelt er vor Regering imidlertid mindre stærk, fordi Danmark økonomisk og forsyningsmæssigt nu er fuldstændig afhængig af Tyskland. Besættelsens økonomiske Konsekvenser er, at vi baade hvad angaar Eksport og Import er i Tyskernes hule Haand.

Disse Kendsgerninger maa man erindre sig, om man vil forstaa den Eftergivenheds-Taktik, der følges og som saalænge Krigsafgørelsen ikke af alle skimtes klarere, vel er nødvendig et stykke Tid endnu. Den er baade pinlig og vanskelig. Den forudsætter i hidtil ukendt Grad politisk Modenhed og Karakterstyrke hos hele det danske Folk, baade Leder og Menig, men der er foreløbigt ingen anden Vej, hvis man da ikke bevidst tør styre mod Bruddet og tage alle deraf følgende Konsekvenser, der for den arbejdende Befolkning kan blive katastrofale.

Grænsen, hvor der kan sættes ind, og hvor der efter min Mening bør sættes ind, gaar paa principielle Omraader, hvor alle Demokrater kan eller bør staa fast. Jeg tænker paa eventuelle nye Forsøg paa udefra at ændre i Regeringens Sammensætning. Forsøgene paa at skaffe en »upolitisk« Statsminister, at faa Nazister optaget i Regeringen, Dødsstraf, Krav om Jødefølgelser o.l. Omraader, hvor der af de samarbejdende Partier og Kongen kan skabes en Enhedsfront mod saadanne Krav. Vi skal ikke haabe, at det kommer dertil, endsige bevidst stile

derimod. Hvad det vil betyde, *hvis Tyskerne* direkte overtager dansk Civiladministration, gør mange sig ikke rigtig klart.

Paa den anden Side ønsker jeg ogsaa sagt, at det *kan* komme dertil, at vi maa sige Stop og Nej og tage alle deraf følgende Konsekvenser. Vor Generation har i det danske Socialdemokrati en Arv at forvalte, som forpligter, baade overfor os selv og kommende Generationer. Det er usandt, urigtigt og uværdigt, naar det er sagt, at vi som et lille Land og Bevægelse kun har den Opgave at passe os til og tage til Efterretning, hvad de »Store« ønsker. Socialdemokratiet og Arbejderbevægelsen er ingen Forretning med et vist Antal materielle Værdier og Stillinger til en Række Enkeltpersoner. Dansk Arbejderbevægelse og Socialdemokratiet er Bærer af og forpligtet overfor ideelle Værdier, overfor et socialistisk og demokratisk Livssyn, som aldrig maa dø, og som vi alle i Dag og i Fremtiden har Pligt til at holde os for Øje i Afgørelsens Stund. Med Fejghed og Servilitet kan vi maaske vinde Herrefolkets og deres Lakajers Gunst, men aldrig vor Ære. Med Løgn kan vi maaske en stakket Stund redde den socialdemokratiske Arbejderbevægelses organisatoriske Liv, men aldrig dens Frihed og de Idealer, der gav den Eksistensberettigelse. Rakte vi Haand til at sætte det over Styr, knuste vi dens Genopstandelsesmulighed og smædede 3 Generationers Strid for Socialisme og Frihedens Idealer!

Den Fjende, vi staar overfor, har uhyre og uhyggelige Magtmidler til sin Raadighed. Jeg behøver ikke her at sige, at den Fjende jeg taler om, ikke er Tyskland som Folk eller Stat. Jeg mener *dermed Hitlers Tyskland* og den nazistiske Ideologi, som det jo nu er aabenbart, at man – trods alle tidligere Forsikringer om, at den ikke var nogen Eksportvare, – med Vold og Magt *med List og Bedrag* vil gøre til Europæisk Religion. Det er en Pest, som dræber, ensretter og mekaniserer. Sættes der ikke *for Alvor* ind imod den, knuser den langsomt, men sikkert Selvstændigheden hos baade Enkeltpersoner, Bevægelser og Nationer.

Vor store Chance og – derom er jeg personlig overbevist – vor Redning bestaar deri, at vor egen Bevægelses Eksistenskamp nu er identisk med Nationens Kamp.

... en Skanse der aldrig kan tages

Fra Hans Hedtofts afskedstale, 13. februar 1941. (Taget fra: Historisk Tidsskrift 1982, s. 259-265)

I et Land som Danmark, med en Befolkning, der selv kan tænke, og som hidtil har betragtet den fulde medborgerlige Frihed som en Selvfølge og en umistelig Ret, er det ikke saalige en Sag at gennemføre en Ensretning, der *af alle anstændige Mennesker* vil føles som en national Undertrykkelse. Den enkelte Danskers Mod, hans moralske Duelighed, hans Tro paa sig selv og sit eget Folks Idealer, kan rejse en Skanse, der aldrig kan tages.

Alle disse Kræfter er nu rejst i det danske Folk og maa holdes i Live. Vi bør ikke glemme Socialdemokratiets og Arbejderbevægelsens Skyldighed paa dette Omraade. De Løfter om »korrekt og loyal Optræden«, der af *Regeringen* blev givet den 9. April, *maa selvfølgelig efterleves saalænge det ikke er kommet til noget Brud med den danske Regering.*